

УДК 338.24

Курмаєв Петро Юрійович,
д.е.н., професор кафедри економіки підприємства, фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Байрамов Ешгін Алі Огли,
аспірант кафедри економіки підприємства, фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стаття присвячена аналізу сучасного стану інноваційного підприємництва та оцінці ефективності заходів державної політики його підтримки. Для досягнення поставленої мети у статті використовувалися методи: логічного узагальнення (вони дозволили виявити суперечності сучасного стану розвитку інноваційного підприємництва), табличний метод (використовувався для наочного зображення взаємозв'язків окремих господарсько-економічних процесів), експертних оцінок (визначення пріоритетних напрямів державної підтримки інноваційного підприємництва). У статті вказується, що в умовах подолання наслідків економічної кризи, трансформації відносин власності проблема розвитку інноваційного підприємництва в Україні, на сучасному етапі, набуває особливого значення. Авторами запропоновано визначати інноваційне підприємництво як окремий вид діяльності суб'єктів господарювання, один або декілька етапів якого пов'язаний із створенням матеріальної та нематеріальної продукції, яка не має існуючих аналогів чи відрізняється від них за якісними характеристиками. При вирішенні технологічних проблем інноваційне підприємництво є, по-перше, продуцентом високотехнологічної продукції, спроможним забезпечити позитивну динаміку його виробництва в країні. По-друге, суб'єкти інноваційного підприємництва спроможні достатньо повно та ефективно використовувати обмежені матеріальні, капітальні, фінансові, кадрові ресурси, додатково залучаючи до обігу специфічні та вузьколокальні. Зазначається, що розвиток інноваційного підприємництва в Україні характеризується несприятливістю факторів зовнішнього середовища. Це зумовлює необхідність підвищення ефективності державної політики підтримки інноваційного підприємництва за рахунок її внутрішньої оптимізації. Проведений аналіз засвідчив, що частка підприємств, які впроваджували інновації, поступово зростає із 10,7% у 2009 році до 13,6% у 2013 році. Разом з тим, динаміка питомої ваги інноваційно-активних підприємств залишається стабільно низькою. Дослідження динаміки експортних поставок високотехнологічної продукції та передових виробничих технологій з України показало, що протягом 2009-2012 років спостерігався загальний висхідний тренд значень цього показника у вартісному вираженні. Запропоновано згрупувати напрями державної підтримки інноваційного підприємництва: реалізація регіональних програм розвитку підприємництва; податкова політика; реалізація Національної програми інформатизації; удосконалення нормативно-правової бази.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, державне регулювання, економічне зростання, новітні технології, економічна політика

ВСТУП

Постановка проблеми. В умовах подолання наслідків економічної кризи, трансформації відносин

власності проблема розвитку інноваційного підприємництва в Україні, на сучасному етапі, набуває особливого значення. Значною мірою, це пояснюється

тим, що підвищення конкурентоспроможності національної економіки може бути забезпечене лише у результаті якісних змін. Економічне зростання країни в сучасних умовах, значною мірою, залежить від її здатності адаптуватися до технологічних зрушень, а збільшення обсягу виробництва – від інновацій [1]. Це зумовлює актуальність дослідження проблематики державного стимулювання розвитку інноваційного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам активізації інноваційної діяльності в Україні присвячені наукові праці Бубенка П., Бажала Ю., Денисенка М., Краснокутської Н. та інших. Разом з тим, додаткового дослідження потребують практичні питання реалізації державної політики підтримки інноваційного підприємництва в сучасних умовах.

Мета статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз сучасного стану розвитку інноваційного підприємництва та оцінка ефективності заходів державної політики його підтримки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток інноваційного підприємництва є стратегічним завданням державної регуляторної та науково-технічної політики України в сучасних умовах.

На нашу думку, інноваційне підприємство – це окремий вид діяльності суб'єктів господарювання, один або декілька етапів якого пов'язаний із створенням матеріальної та нематеріальної продукції, яка не має існуючих аналогів чи відрізняється від них за якісними характеристиками.

При вирішенні технологічних проблем інноваційне підприємство є, по-перше, продуцентом високотехнологічної продукції, спроможним забезпечити позитивну динаміку його виробництва в країні, підвищити конкурентоспроможність економіки.

По-друге, суб'єкти інноваційного підприємництва спроможні достатньо повно та ефективно використовувати обмежені матеріальні, капітальні, фінансові, кадрові ресурси, додатково залучаючи до обігу специфічні та вузькококальні. Серед них:

- робоча сила, що не завжди знаходить застосування у інших секторах національного господарства (у тому числі студенти, фрілансери тощо);

- матеріальні та інтелектуальні ресурси як індивідуальних інвесторів, так і венчурних, стартап фондів, інших суб'єктів господарювання.

На сьогоднішній день українська економіка є надзвичайно енерго- та ресурсозатратною, структуру національного продукту визначають виробництва з низьким рівнем доданої вартості, невисоким залишається інноваційний потенціал [2, с. 57].

Складними залишаються також передумови для активізації відтворювального процесу, оскільки сучасна інвестиційна діяльність в Україні суттєво не впливає на динаміку технологічної модернізації національної економіки. Для об'єктивної оцінки стану

інноваційного розвитку України важливе значення має визначення її відносної позиції в рамках країн ЄС за допомогою Європейського інноваційного табло (ЄІТ) [3].

Ранжування країн на основі цього комплексного індикатора інноваційного розвитку має цінність в тому плані, що цей показник визначає, наскільки економічне зростання країни базується на інноваціях.

За ЄІТ Україна знаходиться в останній, за рівнем інновативності, четвертій групі – «країни, що рухаються навздогін» зі значенням індексу 0,23. Цю групу складають: Угорщина – 0,24, Росія – 0,23, Україна – 0,23, Латвія – 0,22, Польща – 0,21, Хорватія, Греція – 0,20, Болгарія – 0,19, Румунія – 0,16, Туреччина – 0,08 [3].

У порівнянні з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від «країн-переслідувачів» – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн групи «помірні інноватори» – 1,6 рази (Норвегія – 0,35) [3].

Структура галузей промислового комплексу України за технологічними укладами виробництва та за регіонами наведена в таблиці 1.

У сучасних умовах в Україні підприємства третього технологічного укладу виробляють 57 % загального обсягу продукції промисловості, а їх частка в інвестиціях становить 75 %. Підприємства четвертого технологічного укладу виробляють 38 % продукції, проте їхня частка в інвестиціях – 20 %. П'ятий технологічний уклад становить усього лише близько 5 %. Приблизно така сама і його частка у загальних обсягах інвестицій [6, с.10]. Основа V та VI технологічних укладів – обчислювальна техніка, біотехнології, електронна промисловість, програмне забезпечення, інформаційні послуги.

VII технологічний уклад пов'язаний із використанням нових джерел енергії (у тому числі холодного термоядерного синтезу).

Високотехнологічні галузі V та VI укладів розташовані у Київській, Харківській та Львівській областях.

Формування та реалізація державної політики підтримки інноваційного бізнесу розпочалося лише з середини 1990-х років.

Цей процес починався з усвідомлення органами державної влади важливої ролі суб'єктів інноваційного підприємництва та необхідності розробки і реалізації регуляторних заходів.

У зазначений період розроблено і прийнято значну кількість правових актів, норми яких повинні були покращити умови формування вітчизняного інноваційного підприємництва.

Важливе значення мало ухвалення Законів України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-XII, «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» від 09.04.2004 № 1676-IV, «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV, «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V, «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення»

Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції» від 05.07.2012 № 5091-VI, «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості

здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12.08.2014 № 1636-VII та інших.

Таблиця 1

Структура галузей промислового комплексу України за технологічними укладами виробництва та за регіонами

Технологічний уклад	Характеристика	Частка у структурі виробництва %	Основні представники
III	Низько-технологічні галузі промисловості: паливна, вугільна та скляна промисловість, чорна металургія	49-57	Донецька, Луганська, Полтавська, Запорізька, Львівська
IV	Середньо- та низько-технологічні галузі промисловості: кольорова металургія, хімічна та нафтохімічна промисловість, суднобудування, машинобудування (без виробництва електричного та електронного устаткування), харчова, деревообробна, борошномельно-круп'яна та комбікормова промисловість	40	Майже всі області (крім Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Херсонської, Чернівецької, Чернігівської)
V	Середньо- та високотехнологічні галузі промисловості: електротехнічна, верстатобудівна, інструментальна, авіаційна та поліграфічна промисловість	6-8	Київська, Харківська, Львівська
VI	Високотехнологічні галузі промисловості: біотехнології, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі	1-3	Київська, Харківська, Львівська

Джерело: складено автором на основі [4, с. 512; 5]

Проте, незважаючи на низку вжитих на державному рівні заходів та ініціатив щодо розвитку даного виду підприємницької діяльності, ділова активність її суб'єктів зростала достатньо повільно.

Аналіз статистичних даних табл. 2 свідчить, що

частка підприємств, які впроваджували інновації, поступово зростає із 10,7% у 2009 році до 13,6% у 2013 році. Разом з тим, динаміка частки інноваційно-активних підприємств залишається стабільно низькою.

Таблиця 2

Окремі показники інноваційної діяльності підприємств України

Показник	2009	2010	2011	2012	2013
Частка підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність, %	12,8	13,8	16,2	17,4	16,8
Частка підприємств, що впроваджували інновації, %	10,7	11,5	12,8	13,6	13,6

Джерело: [8]

Динаміці показників фінансових результатів функціонування інноваційних підприємств в цілому притаманні основні тенденції, аналогічні суб'єктам господарювання у інших сферах національної економіки.

Дослідження динаміки експортних поставок високотехнологічної продукції та передових виробничих технологій з України показало, що протягом 2009-2012 років спостерігався загальний висхідний тренд значень цього показника у вартісному вираженні (рис. 1). У 2010 р. зменшилася частка реалізованої високотехнологічної продукції у обсязі експорту. Переважно, це було пов'язано із зростанням вартісних показників експорту.

За результатами 2013 року відбулося зниження обсягу експорту високотехнологічної продукції, що було спричинене суттєвим зменшенням поставок летальних та космічних апаратів (- 612 тис. дол).

Не зважаючи на те, що протягом 2009-2013 років відбувалося поступове зростання вартісних

показників поставок, на жаль, це не спричинило структурних зрушень у експорті на користь високотехнологічної продукції та передових технологій (див. рис. 1).

Таким чином, за останні 5 років поставки іноземним споживачам високотехнологічних товарів (без категорії «Озброєння») з України не перевищували 7% загального товарного експорту країни.

Як свідчать вищенаведені дані, починаючи з другої половини 2013 року, під впливом світової економічної кризи, домінуючими стають негативні тенденції розвитку даного сектору.

Фахівці відзначали відсутність дієвої системи фінансування, кредитування та страхування інноваційного підприємництва. Таким чином, несистемність та непослідовність дій на підтримку даного виду бізнесу в Україні зумовили повільні темпи його розвитку [10].

У дослідженні [7] зазначено, що основними

перешкодами діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва є:

- високі ставки податку – 34% загальної чисельності респондентів;
- неврегульованість нормативно-правової бази – 21%;
- складність отримання кредиту – 17%;

- інші – 28%.

Саме з метою активізації процесів модернізації національної економіки та мінімізації впливу економічної кризи доцільною, на нашу думку, є державна підтримка інноваційного підприємництва на всіх рівнях.

Рис. 1. Динаміка експорту високотехнологічної продукції та передових технологій (млрд. дол. США) та зміна його питомої ваги у структурі поставок

Джерело: [9]

Доцільно згрупувати напрями державної підтримки інноваційного підприємництва:

- реалізація регіональних програм розвитку підприємництва (фінансово-кредитна підтримка, інфраструктурне та кадрове забезпечення);
- податкова політика (функціонування спрощеної системи оподаткування, задекларовані податкові пільги);
- реалізація Національної програми інформатизації;
- удосконалення нормативно-правової бази.

Результативність виконання заходів у рамках реалізації регіональних програм розвитку підприємництва за підсумками 2006-2012 рр., в першу чергу, залежала від їх фінансування з регіональних бюджетів [12, С. 16].

У 2013 році на реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва місцевими органами виконавчої влади передбачалося спрямувати кошти у загальній сумі 165,7 млн. грн. [11].

Фактично, на реалізацію заходів регіональних програм та місцевих програм розвитку підприємництва витрачено 21,7 млн. грн., що на 22,1 % більше, у порівнянні з 2012 роком.

Аналіз структури фінансового забезпечення процесу реалізації регіональних програм показує, що в більшості регіонів перевага надається безпосередній фінансовій підтримці підприємництва в регіонах України.

Так, протягом 2012-2013 рр. найбільші обсяги фінансування заходів регіональних програм було

спрямовано за такими напрямками [12, С. 16]:

- пільгове кредитування – 31% (2012 р.), 28,4% (2013 р.);
- компенсація частини вартості банківських кредитів для суб'єктів малого підприємництва за рахунок бюджетних коштів – 28,0% (2012 р.);
- інші заходи – 48,3% (2013 р.).

Оптимізація законодавства у сфері інноваційного підприємництва передбачає систематизацію масиву чинних нормативних актів, здійснення кодифікаційної роботи у чітко визначеній послідовності. Головним завданням систематизації законодавства щодо інноваційного підприємництва є підвищення ефективності правового регулювання відносин, що виникають між суб'єктами підприємницької діяльності, між ними та державою [13].

На жаль, сучасна податкова політика щодо інноваційного підприємництва у контексті пільгового оподаткування характеризується нестабільністю та непослідовністю. Ми погоджуємося із науковим підходом [14], який передбачає реалізацію заходів щодо підвищення ефективності державної підтримки інноваційного підприємства за рахунок скоординованої взаємодії суб'єктів регіонального інноваційного комплексу.

Основною функцією органів регіональної влади у цій сфері є координація та організація взаємодії елементів регіонального інноваційного комплексу. Діяльність органів регіональної влади у цій сфері повинна характеризуватися якомога більшим рівнем децентралізації, що, однак, не виключає необхідність

узгодження із пріоритетами державної інноваційної політики.

інноваційного підприємництва в Україні характеризується несприятливістю факторів зовнішнього середовища. Це зумовлює необхідність підвищення ефективності державної політики підтримки інноваційного підприємництва за рахунок її внутрішньої оптимізації.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, на сьогоднішній день розвиток

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко Т. П. Розвиток інноваційного підприємництва в Україні / Т. П. Ткаченко, Р. В. Тульчинський // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – №7. – С. 223-229.
2. Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку:[експертна доповідь]. – К.: НІСД, 2007. – 264 с.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017.
4. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: [монографія]; За заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К.: НІСД, 2008. – С. 506-512.
5. Денисенко М. Теоретичні основи структурно-інноваційної моделі економічного зростання / М. Денисенко, А. Гречан // Вісник ТАНГ. – 2005. – №1. – С. 5-7.
6. Чухно А. Нова економічна політика / А.Чухно // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 15-23.
7. Курмаєв П. Ю. Аналіз тенденцій розвитку інноваційного підприємництва в Україні / П. Ю. Курмаєв // Проблеми та перспективи інноваційного розвитку економіки України [колективна монографія] / За заг. ред. А.С. Музиченка. – К.: НДЕІ, 2011. – С.430-433.
8. Інноваційна активність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Сумарний обсяг імпорту та експорту окремих груп товарів за кодами УКТЗЕД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arc.customs.gov.ua/dmsu/control/cstat/f2a/showstat>.
10. Алексєєв С. Становлення та розвиток малого і середнього підприємництва в Україні у 1991-2004 рр.: історичний аспект [Електронний ресурс] / С. Алексєєв. – Схід. – 2005. – №7. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=36226.
11. Моніторинг стану виконання регіональних програм підтримки малого підприємництва в регіонах України (за підсумками 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=155765&cat_id=33774.
12. Колісніченко П. Т. Аналіз ефективності реалізації програм підтримки малого підприємництва в Україні / П. Т. Колісніченко // Економічний вісник. – 2014. – №12. – С. 15-19.
13. Переверзєв О. М. Напрями оптимізації підприємницької діяльності фізичних осіб / О. Д. Жоравович, О. М. Переверзєв // Вісник Донецького університету. – 2012. – №2. – С.141-143.
14. Курмаєв П. Ю. Инновационно-воспроизводственный подход к регулированию региональной экономики / П. Ю. Курмаєв // European Researcher. – 2013. – №1. – С. 28-31.

Курмаєв Петр Юрьевич, Байрамов Эшгин Али Оглы

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Статья посвящена анализу современного состояния инновационного предпринимательства и оценке эффективности мер государственной политики его поддержки. Для достижения поставленной цели в статье использовались методы: логического обобщения (они позволили выявить противоречия современного состояния развития инновационного предпринимательства), табличный метод (использовался для наглядного изображения взаимосвязей отдельных хозяйственно-экономических процессов), экспертных оценок (определение приоритетных направлений государственной поддержки инновационного предпринимательства). В статье указывается, что в условиях преодоления последствий экономического кризиса, трансформации отношений собственности проблема развития инновационного предпринимательства в Украине на современном этапе, приобретает особое значение. Авторами предложено определять инновационное предпринимательство как отдельный вид деятельности субъектов хозяйствования, один или несколько этапов которого связан с созданием материальной и нематериальной продукции, не имеющей существующих аналогов или отличается от них по качественным характеристикам. При решении технологических проблем инновационное предпринимательство является, во-первых, производителем высокотехнологичной продукции, способным обеспечить положительную динамику его производства в стране. Во-вторых, субъекты инновационного предпринимательства способны достаточно полно и эффективно использовать ограниченные материальные, капитальные, финансовые, кадровые ресурсы, дополнительно привлекая к обращению специфические и узколокальные. Отмечается, что развитие инновационного предпринимательства в Украине характеризуется не благоприятностью факторов внешней среды. Это обуславливает необходимость повышения эффективности государственной политики

поддержки инновационного предпринимательства за счет ее внутренней оптимизации. Проведенный анализ показал, что доля предприятий, которые внедряли инновации, постепенно выросла с 10,7% в 2009 году до 13,6% в 2013 году. Вместе с тем, динамика доли инновационно-активных предприятий остается стабильно низкой. Исследование динамики экспортных поставок высокотехнологичной продукции и передовых производственных технологий по Украине показало, что в течение 2009-2012 годов наблюдался общий восходящий тренд значений этого показателя в стоимостном выражении. Предложено сгруппировать направления государственной поддержки инновационного предпринимательства: реализация региональных программ развития предпринимательства; налоговая политика; реализация Национальной программы информатизации; совершенствование нормативно-правовой базы.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, государственное регулирование, экономический рост, новейшие технологии, экономическая политика

Kurmaiev P, Bayramov E.

WAYS TO IMPROVE THE EFFECTIVENESS OF STATE INCENTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

The current state of innovative entrepreneurship and evaluation of the effectiveness of state support measures have been analyzed in the article. To achieve this goal the methods of logic synthesis (they revealed the contradictions of the current state of development of innovative entrepreneurship), tabular method (used for visual representation of relationships of individual business and economic processes), expert evaluations (defining priorities of state support of innovative entrepreneurship) have been used in the article. It has been stated in the article that in terms of overcoming the economic crisis, the transformation of property relations problem for innovation business in Ukraine, at present, is of particular importance. The authors proposed to define innovative entrepreneurship as a separate economic entities, one or several stages of which is associated with the creation of tangible and intangible product that has no existing analogues or different from their qualitative characteristics. In solving technological problems innovative enterprise is, firstly, a producer of high-tech products, able to provide positive dynamics of its production in the country. Secondly, the subjects of innovative entrepreneurship are able to sufficiently and efficiently use limited material, capital, finance, human resources, in addition to trading involving specific and local. It is noted that the development of innovative business in Ukraine is characterized by unfavorable environmental factors. There is a need to improve public policies to support innovation business through its internal optimization. The analysis showed that the percentage of firms that introduced innovations gradually increased from 10.7% in 2009 to 13.6% in 2013. However, the dynamics of the share of innovation active enterprises remains consistently low. The study of the dynamics of exports of high technology products and advanced production technology from Ukraine showed that in 2009-2012 there was a general upward trend in the values of this index value. It has been suggested to group state support of innovative entrepreneurship: implementation of regional business development programs; tax policy; implementation of the national program of information; improving the regulatory framework.

Keywords: innovative entrepreneurship, government regulation, economic growth, new technologies, economic policy.

Одержано: 23.01.2015 р.